

Nr 29

*Utlåtande i anledning av väckta motioner angående avskrivning,
m. m. av stödlån till jordbrukare.*

Till jordbruksutskottet har hänvisats följande inom riksdagen väckta, av utskottet till behandling i ett sammanhang upptagna motioner, nämligen

1) de likalydande motionerna I: 237 av herr *Olsson, Ernst* samt II: 289 av herr *Gomér m. fl.*, vari hemställts, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om undersökning av i vilken mån avskrivning av stödlån helt eller delvis är nödvändig för att vederbörande låntagare skall få företagsmässiga förutsättningar att upprätthålla jordbruksdriften samt om vidtagande av erforderliga åtgärder för genomförande av en sådan stödlåneavskrivning, som kan motiveras av undersökningen, i enlighet med motionens syfte;

2) motionen II: 620 av herr *Grebäck m. fl.*, vari hemställts, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om skyndsam prövning och förslag angående tillskapande av möjligheter för innehavare av flera stödlån att få ifrågavarande lån sammanförda i ett lån med amorteringstid upp till 15 år, i vilket sammanhang även må övervägas möjligheter för lantbruksnämnderna att ompröva säkerhet för stödlån i de fall, då tidigare beslutad säkerhet i form av av in-teckning i fastigheten medför hinder för låntagarna att utnyttja lånemöjligheter, som kan ha uppkommit till följd av att fastighetens värde ökat.

Beträffande det närmare innehållet i motionerna får utskottet hänvisa till motionerna II: 289 och II: 620.

Över motionerna har utskottet inhämtat yttranden av lantbruksstyrelsen och fullmäktige i riksbanken.

Lantbruksstyrelsen erinrar i anledning av vad som anförts i motionerna I: 237 och II: 289 om att 1958 års riksdag, samtidigt som det betonades att stödlånen i princip skulle återbetalas, lämnade riksbanken vidsträckta bemyndiganden att vidtaga åtgärder i syfte att underlätta återbetalningen av lånen. Styrelsen avstyrker bifall till förslaget i motionerna och anför därvid följande.

För samtliga stödlåneserier fr. o. m. de i anledning av 1952 års skörde-skador utlämnade lånen infördes sålunda bl. a. möjligheter till förlängning av den amorteringsfria tiden till högst fyra år och av amorteringstiden till i undantagsfall 15 år. Härtill kommer att, enligt beslut av 1960 års riksdag i anledning av de nämnda år inträffade skördeskadorna, ytterligare högst två års förlängning av den amorteringsfria tiden kunnat medges. Då genom dessa och andra åtgärder möjlighet skapats att i det enskilda fallet tillgodose det i motionerna angivna syftet avstyrker styrelsen bifall till förslaget.

Lantbruksstyrelsen avstyrker vidare motionen II: 620 vad avser frågan om möjlighet att sammanföra flera stödlån i ett lån och åberopar därvid följande.

Frågan om möjlighet att sammanföra flera stödlån i ett lån var föremål för motioner även vid 1960 års riksdag. Motionerna avslogs emellertid av riksdagen (I: 219 och II: 289; JoU 23, s. 21; Rskr. 171). Frågan behandlades därefter även av en av chefen för jordbruksdepartementet tillkallad särskild expertgrupp för utredning av kredit- och skuldproblem orsakade av 1960 års skördeskador. Utredningens förslag upptogs i proposition till höstriksdagen samma år. Det konstaterades att ett sammanförande av tidigare utlämnade lån var förknippat med tekniska svårigheter, som i första hand hänförde sig till att räntesatser och säkerheter varierar från ett lån till ett annat, varför åtgärder i berörda syfte icke ansågs böra förordas. I stället föreslogs att den form av kreditstöd — statlig kreditgaranti för lån i enskild kreditinrättning — som samtidigt förordades för jordbrukare, som lidit skördeskador år 1960, jämväl skulle få användas för att lätta lånebördan för sådana jordbrukare, som på grund av felslagna skördar tidigare år i ökad omfattning tvingats upptaga driftkrediter av skilda slag. Riksdagen beslutade i enlighet härmed (prop. 1960: 168; JoU 37; Rskr 353).

Styrelsen har infordrat uppgifter från lantbruksnämnderna, i vilken utsträckning nämnda möjlighet till kreditsanering utnyttjats för inlösen av äldre stödlån. Därav framgår, att i hela landet endast fyrtio lånegarantier beviljats för detta ändamål. Framställningar om lånegaranti i detta syfte har gjorts i ytterligare några fall, dock utan att leda till resultat, främst på grund av att bibehållande av äldre stödlån ställt sig förmånligare ur räntesynpunkt.

Vad härefter angår motionärernas önskemål rörande omprövning av in-teckningssäkerhet för stödlån för att underlätta för låntagaren att utnyttja genom fastighetsvärdenas stegring uppkommen möjlighet att höja bottenlån i fastigheten, synes enligt lantbruksstyrelsens mening i princip intet vara att erinra mot sådan förskjutning av säkerheten för stödlånet under förutsättning att låntagaren har behov av att erhålla en större, långfristig kredit och säkerheten för stödlånet likväl blir betryggande. Det kan nämnas, att styrelsen, i fråga om statliga lånegarantier för jordbruksändamål, ansett sig böra medgiva förskjutning av säkerheten för garantilån under nämnda förutsättningar. Vad gäller stödlån handlägges dessa frågor av riksbanken, varvid i huvudsak samma princip följes. På grund härav finner styrelsen i motionen påkallad åtgärd icke erforderlig.

Fullmäktige i riksbanken framhåller följande i sitt yttrande över motion II: 620.

Vad först beträffar det i motionen framförda förslaget, att möjligheter böra beredas innehavare av flera stödlån att få lånen sammanförda i ett lån med en amorteringstid upp till 15 år, bör framhållas, att behovet av ett sådan formellt sammanförande av flera lån till ett nytt icke kan anses numer lika angeläget som det måhända varit före 1958 års omläggning av stödlåneförvaltningen. Med stöd av sin allmänna uppgift att handha förvaltningen av stödlånen och sin i gällande författningar medgivna rätt att för-

länga amorteringstiden kan nämligen riksbanken redan enligt nuvarande ordning ändra amorteringsvillkoren därhän, att motionärernas önskemål bli i sak väsentligen tillgodosedda. En förlängning av amorteringstiden till 15 år är direkt medgiven i författningarna. För låntagare med flera stödlån, som ha svårigheter att fullgöra sina amorteringar, kan riksbanken även lägga upp en ny avbetalningsplan med visst belopp per månad, kvartal eller halvår. En sådan plan kommer då att gälla vederbörande låntagares totala skuld på motsvarande sätt som om stödlånen sammanförts till ett nytt lån och har därutöver den fördelen, att avbetalningarna på ett än smidigare sätt kunna anpassas till vad låntagarens ekonomiska förhållanden anses motivera.

Att emellertid i enlighet med motionärernas förslag även formellt sammanföra flera stödlån till ett nytt lån är förenat med betydande svårigheter. Då för stödlån av olika typer gälla olika räntevillkor, så att för 1950 års lån ingen ränta erlagges medan i övrigt räntesatserna variera mellan 4 och $5\frac{3}{4}$ procent, bleve för det första räntesättningen av de nya lånen ett problem. Det kan knappast komma i fråga att vid en sammanläggning av ett flertal stödlån sätta en individuell ränta för varje nytt konverteringslån, så att denna ränta bleve densamma som den sammanlagda ränta låntagaren tidigare erlagt för samtliga sina lån. Det lär sålunda bli nödvändigt att sätta en generellt gällande räntesats för konverteringslånen. Om en sådan räntesats sattes till högsta nu gällande d. v. s. $5\frac{3}{4}$ procent — vilket i nuvarande ränteläge är en utpräglad förmånsränta — bleve konsekvensen att flertalet låntagare finge köpa fördelen av en formell sammanläggning av lånen mot en räntehöjning. Om man åter beredde låntagarna den ytterligare förmånen, att räntan på konverteringslånen sattes något lägre än $5\frac{3}{4}$ procent, skulle det otillfredsställande resultatet ej kunna undgås, att konvertering av stödlånen skulle för vissa låntagare föranleda räntehöjning men för andra leda till räntesänkning.

Ett sammanförande av lån torde vidare stöta på avsevärda svårigheter i de fall, där en låntagare ställt borgen för något eller några av sina stödlån. Att sådana borgensmän normalt icke äro villiga att påtaga sig borgensansvar för ett högre sammanlagt belopp är utan vidare klart, men det lär erfarenhetsmässigt kunna antagas, att borgensmännen ofta skulle vägra att skriva över sitt borgensansvar, även om detta begränsades till belopp som omfattas av den ursprungliga borgensförbindelsen. Särskilda svårigheter skulle även uppstå i de fall, där säkerheten utgöres av borgen jämte inteckning.

Med hänsyn till vad i yttrandet framhållits, å ena sidan, om möjligheten redan nu att åstadkomma en ordning som i sak motsvarar ett sammanförande av flera lån till ett och, å andra sidan, om de avsevärda svårigheter som är förenade med att även formellt sammanföra flera stödlån till ett nytt, har fullmäktige, ehuru den av motionärerna anvisade vägen kan vara framkomlig i enskilda fall, dock svårt att generellt se några fördelar för låntagarna förenade härmed. Ett närmare klarläggande av förutsättningarna för att rent frivilligt sammanföra lån skulle givetvis dock kunna ske. Därvid bör utgångspunkten vara att räntesatsen göres enhellig och att vederbörande låntagare själv ordnar, så att säkerheten icke försämras.

I motionen föreslås vidare, att såsom säkerhet för stödlån lämnade inteckningar skall få postponeras, för att låntagarna skall få möjligheter att ställa bättre liggande inteckningar såsom säkerhet för andra krediter. En

enklare och vanligare metod att nå ett sådant resultat, vilken dock ej uppmärksammas i motionen, är att långgivaren låter låntagaren byta ut den bättre in-teckningen mot en sämre. Såsom även motionärerna synes medvetna om, utesluter icke gällande författningar, att en dylik förändring av ställd säkerhet sker. När särskilda skäl talat härför, har riksbanken också medgivit stödlånetagarna ett sådant säkerhetsutbyte. Något behov av ändrade normer i förevarande hänseende synes därför ej föreligga.

I anledning av den i motionerna I: 237 och II: 289 framförda kritiken mot den tillämpning som givits nuvarande bestämmelser angående avskrivning i vissa fall av stödlån erinrar fullmäktige om att enligt departementschefens av riksdagen utan erinran lämnade uttalanden i proposition till 1958 års riksdag (statsverkspropositionen IX huvudtiteln, s. 168) det låneförvaltande organet har att i första hand, efter fri prövning av omständigheterna i det enskilda fallet, meddela anstånd med erläggande av amortering och ränta och, först sedan dessa åtgärder visat sig icke vara tillfyllest, bevilja avskrivning av eller befrielse från skyldighet att återbetala lånet eller del därav. Vidare kan som en ofta återkommande iakttagelse vid ömmande stödlånefall framhållas, att de ömmande omständigheterna varit ungefärligen desamma redan vid den tidpunkt då stödlånet beviljades. Med utgångspunkt från att stödlånen skall vara lån och icke kontantbidrag kan emellertid de förhållanden, vari låntagaren hela tiden befunnit sig, icke utgöra skäl för att befria honom från återbetalningsskyldighet, något som även kommit till uttryck i författningsbestämmelserna härom.

Fullmäktige avstyrker det i förevarande motioner framförda förslaget om generösare regler för befrielse från återbetalningsskyldighet för stödlån, främst med hänsyn till rättvisekravet att alla stödlån, såvitt avser frågan om befrielse, skall bliva bedömda från samma grunder. Fullmäktige anför härvid följande.

Vad angår det i motionerna framförda förslaget, att befrielse från återbetalningsskyldighet skall kunna medgivas, då sådan är nödvändig för att bereda jordbruksdriften företagsmässiga förutsättningar, är det svårt att närmare fixera innebörden härav. Avsikten synes emellertid helt allmänt vara, att befrielse från återbetalningsskyldighet för stödlån bör medgivas i betydligt mer vidsträckt omfattning än enligt nuvarande regler. Det kan här emot sägas, att oavsett vilken inställning man må primärt ha till frågan om befrielse, det dock är mindre lämpligt, att sedan vissa normer härför en gång blivit fastlagda, göra väsentligare avvikelser från dessa. Vid indrivning av jordbrukarstödlån mötte riksbanken till en början påtagliga svårigheter på grund av att stödlåntagarna icke sällan antogo, att stödlånen förr eller senare skulle avskrivas och därför försökte i görligaste mån undandraga sig avbetalningar. Riksbankens tjänstemän ha, när man mötts av denna uppfattning, kunnat hänvisa till att efter 1958 års riksdags beslut i ännu bestämda regler voro givna, och låntagarna synas efter hand ha kommit till allt bättre insikt härom. Avbetalningarna av utestående stödlån fortskrida också i stort sett tillfredsställande. Avbetalningar å jordbrukarstödlån ha de senaste åren verkställts med i runt tal 20 miljoner kronor årligen. Vid ingången av 1961 utgjorde totala beloppet utestående stödlån ca 92,5 miljoner kronor. Under året avbetalades ca 21,0 miljoner kronor, varjämte av-

skrivning och befrielse meddelades för ett belopp om ca 0,2 miljon kronor. Totala beloppet utestående stödlån utgjorde sålunda vid utgången av år 1961 ca 71,3 miljoner kronor. Antalet lån nedgick under 1961 från ca 45 100 till 37 700 lån. Denna omfattande indrivningsverksamhet har hittills kunnat bedrivas utan att riksbanken i ett enda fall genom exekutiva åtgärder mot en aktiv jordbrukare drivit denne från hans näringsutövning, något som förtjänar att understrykas med hänsyn till motionärernas farhågor för att syftet med lånen förfelas med nuvarande praxis. Skulle nu normerna för befrielse göras väsentligt generösare innebure detta, att det bedrivna indrivningsarbetet i viss mån ägt rum under felaktiga förutsättningar. Många av de låntagare, som bibringats uppfattningen att 1958 års beslut varit slutgiltigt och som genom avsevärda ansträngningar avbetalat sina lån, äro nämligen ej i bättre ekonomisk ställning än sådana låntagare, som i mer eller mindre mån lyckats undandra sig avbetalningar och som skulle beredas förmånen av befrielse. De betalningsovilliga skulle sålunda i viss utsträckning premieras på de skötsammars bekostnad på ett sådant sätt, att samhällets generositet i många fall bleve direkt proportionell mot den tredska som låntagaren visat vid återbetalningen. Vidgar man detta perspektiv att omfatta även sådana jordbrukare, som efter så svåra skörde-skador, att de i och för sig varit berättigade till stödlån, i stället valt att genom inskränkningar klara sig utan eller att ta annan kredit i anspråk, ter det sig än mer orimligt, att utlämnade stödlån skulle i mer betydande omfattning efterskänkas.

Utskottet. Vad beträffar det i motionerna I: 237 och II: 289 berörda spörsmålet om generösare regler för befrielse från återbetalningsskyldighet för stödlån och i motionen II: 620 till den del yrkandet avser förslag om tillskapande av möjligheter för innehavare av flera stödlån att sammanföra dessa i ett lån må erinras om att utskottet så sent som vid 1961 års riksdag behandlade dessa frågor i anledning av då väckta motioner med likartat innehåll. Utskottet avstyrkte då motionsyrkandena. Med hänvisning till vad remissmyndigheterna nu förklarat och då några nya omständigheter i ämnet ej förebragts, finner utskottet ej skäl föreligga att frånträda tidigare uttalad uppfattning i nämnda frågor. Med hänsyn härtill avstyrker utskottet förevarande motionsyrkanden.

Vad härefter angår i motionen II: 620 framställt yrkande om omprövning av inteckningssäkerhet för stödlån för att underlätta för låntagare att utnyttja genom fastighetsvärdenas stegring uppkommen möjlighet att höja bottenlån i fastigheten, synes såsom även i ärendet hörda remissinstanser uttalat, gällande författningar tillåta, att en förändring av ställd säkerhet sker. Riksbanken har när särskilda skäl härför talat medgivit stödlåneta-gare sådant säkerhetsbyte. Då något behov av ändrade regler i förevarande hänseende ej synes föreligga, finner utskottet i likhet med remissinstanserna att motionen, såvitt nu är i fråga, ej erfordrar någon riksdagens åtgärd.

Under återopande av det anförda hemställer utskottet,

att riksdagen må

I. avslå motionerna I: 237 och II: 289;

II. avslå motionen II: 620 såvitt rör tillskapande av möj-

ligheter för innehavare av flera stödlån att sammanföra dessa i ett lån;

III. lämna motionen II: 620, såvitt rör omprövning av in-teckningssäkerhet för stödlån, utan åtgärd.

Stockholm den 22 november 1962

På jordbruksutskottets vägnar:

HJALMAR NILSSON

Vid detta ärendes slutbehandling har närvarit:

från f ö r s t a kammaren: herrar Hjalmar Nilsson, Lage Svedberg, Jonsson*, Carl Eskilsson*, Mossberger, Nils Hansson, Hedström, Jonasson, Gunnar Pettersson och Isacson;

från a n d r a kammaren: herrar Sköld*, Lindström*, fru Lindskog, herrar Arweson, Nilsson i Lönsboda, Östlund*, Johanson i Västervik*, Elmwall, Jönsson i Ingemarsgården och Stiernstedt*.

* Ej närvarande vid justeringen.

Särskilt yttrande

av herrar Jonasson och Elmwall, vilka anfört:

»Stödlån, som lämnats för att i möjlig mån utfylla inkomstbortfallet vid skörde-skador, få för låntagaren en helt annan innebörd än ett lån, som upptages för utveckling av rörelsen. Stödlån måste nämligen användas för betalning av utsäde, konstgödsel m. m. för den felslagna skörden och i många fall även till familjens uppehälle. Men den som lånar för att investera i t. ex. bättre maskiner, bättre avdikning, elektrifiering eller annat dylikt räknar med att kunna öka företagets lönsamhet och får därmed ett helt annat underlag för sin skuldsättning.

Detta har enligt vår mening inte tillräckligt beaktats vid de stödlån, som utlämnats 1955 och senare. Tidigare utlämnades stödlån vid skörde-skador t. o. m. räntefritt. Visserligen har sedan amorteringsfrihet lämnats generellt vissa år, då man ackumulerat räntan. Jordbrukare som drabbats av upprepade skörde-skador har härigenom kunnat uppnå endast tillfälliga lättnader. Svårigheterna för dem har visat sig vara så mycket större, när amorterings-skyldigheten inträder.

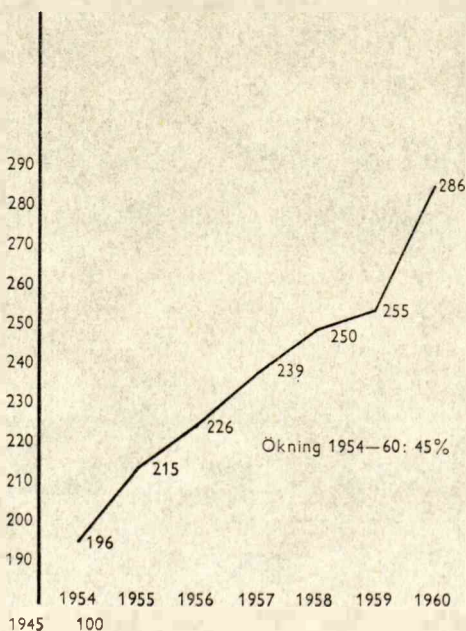
Motionsledes har föreslagits vissa åtgärder, för att man i någon mån skulle kunna lindra det hårda trycket på stödlånetagarna. Dessa förslag har varje gång avvisats, främst med hänvisning till tekniska skäl, till avvägningen gentemot dem som inte har stödlån och till att skörde-skadeförsäkringsreformen borde avvaktas. Det sistnämnda motivet har ju numera bortfallit. De övriga motiveringarna är enligt vår mening inte hållbara.

Många stödlånetagare tvingas nu att låna pengar till amorteringarna på annat håll. Skillnaden i förhållande till statlig hjälpverksamhet på andra områden — även där den ej kan motiveras med olyckor av den karaktär som skördeskada utgör — är markant. På vissa andra områden medges såväl lägre ränta och längre amorteringstid som subventioner. Detta gäller i de flesta fall inkomsttagare med betydligt bättre ekonomi än vad stödlånetagarna i allmänhet har.

Tillämpningen av de bestämmelser, som finns angående avskrivning i vissa fall av stödlånen, måste sägas ha varit alltför restriktiv. En generösare bedömning framstår som nödvändig, om inte syftet med lånen i åtskilliga fall skall förfelas. Avskrivning av stödlån helt eller delvis bör medges, när detta bedömes erforderligt för att låntagaren skall kunna fortsätta näringsutövningen. Vidare synes det angeläget att pröva möjligheterna av att ge låntagare med flera lån tillfälle att sammanföra lånen i ett enda lån. Särskilt viktigt synes det oss vara, att möjligheter öppnas till förlängning av amorteringstiden upp till 15 år.

Bifogade diagram visar kostnadsutvecklingen och inkomstutvecklingen för jordbruket inom de områden av landet där skördeskadorna varit störst under angiven period. Mot denna bakgrund ter sig större årliga amorteringar med hänsyn till den ekonomiska avmattningen mycket betungande.»

Prisutvecklingen på jordbrukets produktionsmedel (inkl. arbetskostnader) 1954—1960. Index 1945 = 100

Lantbrukarfamiljens arbetsinkomst enl. Jordbr.ek. unders. kr. per gård. Storlek 10—20 hektar

